

Kaisa Kaakinen

Komparatistisia mietteitä Cornellista

Lähdin jatko-opiskelijaksi Cornellin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen laitokselle syksyllä 2006. Helsingin keskustakampus vaihtui rotkojen ja vesiputousten halkomaan Ithacaan, amerikkalaiseen pikkukaupunkiin, joka on kaukana kaikesta mutta joka kutsuu opiskelijoita kaikkialta maailmasta. Yhdysvalloissa moni yliopisto on sijoitettu kirjaimellisesti kauas poliittisen vallan keskuksista. Cornellissa yhdistyvät Ithacan usein parjattu eristyneisyys ja kansainvälisen tutkijakunnan sekä vilkkaan konferenssielämän tuomat tiiviit yhteydet ulkomaailmaan. Opiskelijoilla ja tutkijoilla onkin usein viharakkausuhde *alma materiinsa*, jossa on pakko kohdata sekä itsensä että toisensa.

Yleistä tai vertailevaa kirjallisuustiedettä opetettiin Cornellin yliopistossa jo 1800-luvun lopussa, joskin vertailevan kirjallisuuden laitos perustettiin vasta vuonna 1965. Toisin kuin Yalessa, Harvardissa tai Princetonissa, Cornellissa jatko-opinnot eivät perustu valmiiksi sorvatulle kaanonille. Sen sijaan opiskelija valitsee tutkintokomiteansa vähintään kolme professoria, jotka auttavat häntä muodostamaan mielekkään opintokokonaisuuden. Yhdysvalloissahan tohtorintutkintoon kuuluu aimo annos kurssisuorituksia. Moni professori tuntuu innostuvan epäsovinnaisista yhdistelmistä, mutta vanhemmat opiskelijat varoittelevat työnsaannin tulevan sitä vaikeammaksi mitä huimempiin vertailulokkiin väitöskirja yltää. Useimmat opiskelijat haluavat hankkia uskottavan pätevyyden jonkin yksittäisen kielialueen kirjallisuuden alalta, sillä ensimmäiset työpaikat harvoin löytyvät yleisen kirjallisuustieteen laitoksilta. Usein tämä tarkoittaa myös kyseisen kielen opettamista kirjallisuuskurssien vetämisen lisäksi, mikä on eurooppalaisesta näkökulmasta hieman yllättävä pätevyysvaatimus. Yleisen kirjallisuustieteen opiskelija elää siten työmarkkinarealiteettien ja vertailevan kirjallisuustieteen jännittävien joskin epämääräisten mahdollisuuksien ristipaineessa.

Mitä ”vertaileva” tai ”yleinen” kirjallisuustiede sitten oikein merkitsee USA:ssa vaikuttaville nykypäivän kirjallisuudentutkijoille? Omalla kohdallani Yhdysvaltoihin tuleminen avasi aivan uudella tavalla näkemään sen, että amerikkalaisissa yliopistoissa eurooppalaisen kirjallisuuden ylivallan väistyminen on hitaasti mutta varmasti tapahtuva tosiasia. Moni tutkija onkin viime vuosina pohtinut sitä, miten länsimaiden ulkopuolisten kielialueiden ja kirjallisuuksien vahvempi läsnäolo vaikuttaa yleisen kirjallisuustieteen oppiaineen itseymmärrykseen, metodeihin ja kamppailuihin oppituleista. Kyse ei ole vain uusien kirjojen tai kirjailijoiden ottamisesta mukaan opetussuunnitelmiin, vaan myös syvällisemmistä metodisista pohdinnoista.

Stanfordin yliopiston professori Franco Moretti on jo vuosien ajan kehittänyt metodeja, joilla tutkia kirjallisuutta maailmanlaajuisena systeeminä. Hän on kiinnostunut siitä, miten kirjallisuuden lajit, teemat, troopit ja muut yksittäistä tekstiä pienemmät tai suuremmat analyysin yksiköt ovat matkustaneet maailman eri kolkkiin ja muuntu-neet saapuessaan uuteen kontekstiin.

Artikkelissaan ”Conjectures on World Literature” (*New Left Review*, 2000) Moretti tunnustelee mahdollisuutta muodostaa malleja vertailevalle kirjallisuustieteelle oman romaanimuodon kehitystä ja leviämistä koskevan projektinsa pohjalta. Morettia onkin kritisoitu siitä, että tutkimuksen ylimmäksi paradigmaksi nousee ikään kuin itsestään selvästi länsimaisen muodon liike kohti periferiaa. Morettin provokatiivinen ajatus ”kaukoluvusta” (*distant reading*) on myös kohdannut vastustusta. Moretti tarkoittaa kaukoluvulla sitä, että komparatistin tulisi luopua lähiluvusta ja muodostaa synteesejä periferioita tutkivien asiantuntijoiden tuottamasta lähiluetusta tiedosta. Cornellissa opiskellut Gayatri Spivak käyttää kirjassaan *Death of a Discipline* (2003) näistä lähi lukevista asiantuntijoista ilkeästi ilmaisua *native informant* ja kritisoi ajatusta siitä, että komparatisti sijoitetaan kyselemättä länsimaiseen (tai amerikkalaiseen) yliopis-toon, josta tämä kuvittelee tavoittavansa koko maailman. Spivak ei tyrmää Morettin yritystä etsiä innovatiivisia metodeja kirjallisuuden lajien ja muotojen analyysiin. Hän on kuitenkin huolissaan siitä, että komparatismista on vaarassa tulla sekä totalisoiva että tieteellisesti pinnallinen hanke, jonka toteuttajat eivät edes yritä hankkia laajaa kielitaitoa testatakseen käsittelemäänsä toisen käden tietoa.

Natalie Melas, Cornellissa opettava yleisen kirjallisuustieteen professori, esittää kiehtovassa kirjassaan *All the Difference in the World: Postcoloniality and the Ends of Comparison* (2007), että nykyiset komparatismikeskustelut toistavat kaikuja vertailevan kirjallisuustieteen alkuvaiheista 1800-luvun lopussa. Tuolloin komparatismi poh-jasi ajatukseen kulttuurirevoluutiosta, ja eri maiden kirjallisuudet asetettiin yhteisen sivilisaatioprosessin eri kehitysvaiheisiin, joita länsimainen kirjallisuus tietysti johti. Melas ehdottaa, ettei vertailevan kirjallisuudentutkimuksen metodin tarvitse pohjata ajatukseen vertailtavien tekstien tai kirjallisuuksien yhteismitallisuudesta. Toisaalta ver-taamista ei myöskään tule nähdä mahdottomana tai ”väkivaltaisena” toimintana. Melas etsii kirjassaan mahdollisuutta harjoittaa vertailevaa tutkimusta ilman ajatusta näkö-kulman neutraaliudesta ja korostaa sitä, että erityisestä paikasta käsin tehdyt vertailut voivat välttää sekä yleistämisen että relativismin ääripäät.

Onkin kiinnostavaa pohtia, miten kirjallisuudentutkimus voisi hyödyntää Morettin metodeja ilman hänen epäsensitiivisyyttään komparatistin näkökulman poliittisuudel-le. Useat Morettin kriitikot tuntuvat samastavan liian nopeasti Morettin ”luonnontie-teelliset” mallit ja uusimperialistisen position. Toisaalta Morettilta ei liikene juurikaan ymmärrystä sille, että kirjallisuudentutkijat eivät välttämättä halua ottaa englannin kie-

len tai kapitalismin ylivaltaa annettuna ja tuottaa englanninkielisiä ”maailmankirjallisuuden antologioita markkinoiden tarpeisiin”, kuten Spivak kuivasti toteaa.

Myös ”teorian” asema alan laitoksilla on jatkuva puheenaihe – puhumattakaan siitä, mitä tuolla epämääräisellä sanalla oikein tarkoitetaan. Yhdysvalloissa mannermaista filosofiaa opetetaan harvoin filosofian laitoksilla, minkä vuoksi sen on täytynyt hakea turvapaikkaa kirjallisuuden laitoksilta. Välillä tuntuu siltä, että kirjallisuuden teoria on ollut häviöjä teorian ja kulttuurintutkimuksen välisessä taistossa – sitä täytyy usein lähteä etsimään englannin laitokselta.

Pari vuosikymmentä sitten Cornellissa vannottiin dekonstruktion nimeen – ja vanotaan jossain määrin vieläkin. Vaikka jälkistrukturalistinen teoria onkin vaikuttanut vahvasti nykyisiin kirjallisuustieteen haaroihin, Cornellissa on havaittavissa lievää vastakkainasettelua usein miespuolisten, abstraktia pienen piirin keskustelua ylläpitävien *high theory* -ihmisten ja muiden välillä, olivatpa nämä muut kirjallisuuden lähiluvulle vihkiytyneitä, kulttuurintutkijoita, narratologeja, naistutkijoita tai jälkikolonialistitutkijoita. Cornellissa ei voi välttää havaintoa siitä, että ihmisten valinnat eri tutkimussuuntausten välillä liittyvät vahvasti henkilökohtaisiin kuulumisprosesseihin. Saattaa olla niin, että tämä korostuu kaupungin pienuuden ja tákäläisten nomadisen elämäntavan vuoksi.

Ajoittain olen kokenut halua muistuttaa ihmisiä siitä, että ”eurooppalainen kirjallisuus” ei ole vain englannin- tai ranskankielistä kanonista kirjallisuutta ja että tällainen ajattelu syrjii esimerkiksi itäeurooppalaista kirjallisuutta, joka jää eurooppalaisen kaanonin ja ei-eurooppalaisen emansipaation ulkopuolelle. Cornellissa slaavilaisten kielten laitos on kutistunut miltei olemattomiin, mistä voi myös syyttää amerikkalaisten yliopistojen taipumusta reagoida ulkopoliittikan painopisteiden muutoksiin. Tällä hetkellä muodissa ovat kiina ja arabia, koska perustutkinto-opiskelijat haluavat valmistautua tulevaisuuden työmarkkinoihin.

Tästä huolimatta on myös niin, että amerikkalaisilla huippuyliopistoilla on ainakin tällä hetkellä vielä resursseja ylläpitää perustutkimusta ja harvinaisempienkin kielten opetusta. Ei ole helppoa tulla yksiselitteiseen johtopäätökseen siitä, mitä suomalaiset tai eurooppalaiset yliopistot voisivat oppia tákäläisestä yliopistomallista. Sen ansiot perustuvat runsaaseen rahoitukseen, joka takaa riittävän opetushenkilökunnan ja tekee mahdolliseksi tiiviimmän yhteistyön opettajien ja opiskelijoiden välillä. Toisaalta Cornelliin saapuvilla perustutkinto-opiskelijoilla ei ole pelkästään hyvä koulumenestys vaan usein myös taloudellisesti etuoikeutettu tausta, joka mahdollistaa tähtitieteellisten lukukausimaksujen maksamisen. Rohkenen siten väittää, ettei pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa toimivan yliopiston tulisi harkitsemattomasti kopioida yksityisiin lahjoituksiin ja eliittiluokan uusintamiseen perustuvaa systeemiä.